

מ ר כ ז
ה מ ו ע צ ו ת
ה א ז ו ר י ו ת
ב י ש ר א ל

ברית
התנועה
הקיבוצית

מה נשמע

עלון ארגון ארכיונאי הקיבוצים והמושבים

דצמבר 2001

מס' 47

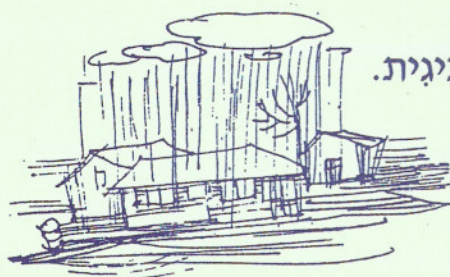
טבת תשס"ב

כְּשִׁיורֵד לִפְתַּע הַגֶּשֶׁם הָרָאשׁוֹן
יוֹצֵאִים הָאֲנָשִׁים מִשְׁתָּאִים לַחֲלוֹנוֹת
כִּילְדֵי גֹן קוֹרְאִים הָאֵח!
נוֹשְׁמִים עֲמוֹק אֶת רֵיחַ הַמַּיִם הַטְּרִיִּים
וּבְהִתְרוֹמָמוֹת הָרוּחַ
נִדְמָה שְׁאֵפְשָׁר אֶפִּילוֹ
לִפְתּוֹחַ דֶּף חֵדֶשׁ בַּחַיִּים.

רק בְּאֶרֶץ יֵשׁ שֵׁם לַגֶּשֶׁם הַזֶּה
הַצּוֹנֵחַ כְּמַסְפִּים רַבִּים בְּבִכּוּרָה חֲגִיגִית.

איל מגד

ארגון ארכיונאי הקיבוצים והמושבים

[ההוצאה לאור בחסות מִרְכָּז המועצות האזוריות]

עריכה: תלמה כנעני, גבת 30050, טלי 04-6549423

הקלדה ועיצוב: נטע חכמוביץ, יגור 30065, טלי 04-9848178

ביצוע: אורי תמיד, דפוס סמינר אפעל 52960, טלי 03-5301269

הפצה: רינת אהרוני ויעקב ברכה, מעגן מיכאל 37805, טלי 04-6394643, 04-6243300

יוני עזתי, ארכיון יד טבנקין, אפעל 52960, טלי 03-5301235

עזרה: בני עובדיה, יגור 30065, טלי 04-9848178

הפעם בחוברת:

עמ' 1	☐ לעת סיום - מכתב אישי	✻ <u>מעת לעת</u>
עמ' 3 עמ' 9 עמ' 14	☐ פעילות איגוד הארכיונאים בישראל ☐ פעילות ארגון ארכיונאי הקיבוצים, המושבים ומא"ז ☐ פעילות איזורית	✻ <u>אז מה נשמע?</u>
עמ' 19	☐ מושב "יד השמונה" והתנ"ך: פינים ויהודים בהרי-יהודה מאת: ד"ר גרשון נראל (יד השמונה)	✻ <u>מראה מקום</u>
עמ' 25 עמ' 27 עמ' 28	☐ הארכיון הציוני המרכזי ואוספיו / מאת: ענת בנין ☐ אידיליה במדבר / מאת: אסתי סלע (עין יהב) ☐ על מאגר המידע של ספריית המרכז למורשת בן-גוריון	✻ <u>נעים להכיר</u>
עמ' 31 עמ' 35 עמ' 36 עמ' 38	☐ מרחביה קואופרציה / מאת: צביה רייל (מרחביה) ☐ כשהנציב העליון התגורר בביה"ס לבנות בירושלים ☐ קיבוץ שננטש / מאת: שלומית ברוכי (בארות יצחק) ☐ בעקבות מחקר על הקמת הבסיס ברמת-דוד (מארכיון יפעת)	✻ <u>פרקי הזמן</u>
עמ' 39	☐ הטור של יגאל רפאלי	✻ <u>עיון ודיון</u>
עמ' 41	☐ תהליכי השינויים והשתקפותם בארכיון הקיבוצי מאת: ישעיהו גביש (קיבוץ יפתח)	✻ <u>מצב הרוח</u>
עמ' 44	☐ לזכרם של נפטרים	✻ <u>אלה אזכרה</u>
עמ' 48 עמ' 49	☐ מכתב של יהודית אמיר (שדה אליהו) ☐ מעגלים נסגרים - בעקבות הכתבה על אסון מעגן	✻ <u>מעגלים נסגרים</u>
עמ' 51 עמ' 53	☐ כרוניקה של ביה"ס העממי של הקהילה היהודית במאהריש-אוסטראו - אוסף מסמכים / מאת: חנה אדר (יפעת) ☐ בשנה הבאה - 'שנות טובות' מן הקיבוץ / מאת: מוקי צור	✻ <u>נוסף למדף</u>
עמ' 54	☐ פרסומים, חוברות וספרים	✻ <u>לעת מצוא</u>
עמ' 57	☐ מכתבים ל"מה נשמע" ושונות	✻ <u>משבים קלים</u>
	כשאומרים ירושלים / עידית חכמוביץ' (יגור)	✻ <u>שער אחרון</u>

לענת סיום - מכתב אישיו

"ולפעמים החגיגה נגמרת" - כדברי המשוררת נעמי שמר, וכך גם תפקידי כעורכת עומד להסתיים. התחלתי ב"נפילה" למים עמוקים, ולנעליה הרחבות של לאה הלוי (כברי), שהיתה עורכת בעלת ניסיון, ועד כה שבע חוברות נדפסו במערכת זו: **נטע חכמוביץ** (יגור), המדפיסה והמעצבת; **אנוכי כעורכת**; ועמנו יחדיו **אורי תמיר** (אפעל), המשכפל והכורך; **רוני עזתי** (יד טבנקין), רינת אהרוני ויעקב ברכה (מעגן מיכאל) - המפיצים; ובסיוע **בני עובדיה** (יגור). ועל כולם - החסות והמימון של ברית התנועה הקיבוצית ומרכז המועצות האזוריות. אך בראש ובראשונה התודה והברכה **ל כ מ** - הקוראים והכותבים!

בהזדמנות חגיגית זו, איני יכולה שלא לציין את שיתוף הפעולה הנפלא בין נטע לביני. שתינו ארכיונאיות ושתינו ידידות עוד מימי המקהלה המקובצת הזכורה לטוב - מה שהניב תוצרת לאורך כמעט ארבע שנים, וכעת, ביחד, אנו מסיימות את התפקיד של מערכת פעילה.

◆ מזה כחצי שנה אני מהרהרת בפרישה ומחפשת מחליף - או מחליפה. (עדיף שיזכרוני לטובה! נהוג לומר ש"לפרוש בזמן אדם אומר לכל האחרים חוץ מאשר לעצמו").

לאחרונה קיבלתי תשובה חיובית מעמיתה למקצוע, אך עדיין אינה ברת-פרסום. רק לאחר

קבלת אישור רשמי ממזכירות האירגון נוכל להודיע. עד אז המשיכו לשלוח את החומר לכתובת שלי, ובזמן המתאים יועבר לתעודתו החדשה.

בצאת "מה נשמע" הנוכחי עלי לבקש סליחתם של ארכיונאים שכתבותיהם לא נדפסו הפעם, ומבטיחה שבגליון 48 הן תצאנה לאור. הסיבה הפעם - חוסר מקום!

תודה חמה על משבים ומשובים לרוב! במכתבים ובטלפונים. האמת - זה מרגש ומחמם את הלב בימים של ניכור וחוסר פירגון אמיתיים. שמחתי לקבל כל ביקורת בונה והשתדלתי להתחשב. הגרוע מכל - זוהי האדישות!

הקיבוצים משתנים במהירות, ועל כך אפשר יהיה לקרוא בכתבתו של **ישעיהו גביש** (יפתח) בחוברת זו. כפי שהכרתם אותי, איני נוהגת להמליץ על כתבה מסויימת, ובכל זאת הפעם אחרוג ממנהגי ואצביע על שתי כתבות שזכות בעלוננו לבלעדיות מזהרת וראשוניות ראויה לציין:

האחת - כתבתו הגדולה והמקיפה של ד"ר **גרשון נראל**, חבר המושב השיתופי "יד השמונה" - מושב קטן וציורי בהרי ירושלים וייחודי בנוף הארץ, שאינו מוכר לרבים וודאי יעורר עניין (נשמח לקבל תגובותיכם

מראה מקום

לפני כשנה נערך כנס מקהלות במושב "יד השמונה". אף לא אחד ממאות המשתתפים בכנס לא שמע ולא ידע דבר על המקום. באותו כנס סיפר לנו אחד מתושבי המקום את סיפור הישוב, מה שהביא אותי לעניין גם אתכם במקום הייחודי והמעניין הזה. בימים אלה עובד ד"ר נראל על ספר אודות "יד השמונה". הספר ייצא לאור בקרוב.

תלמה

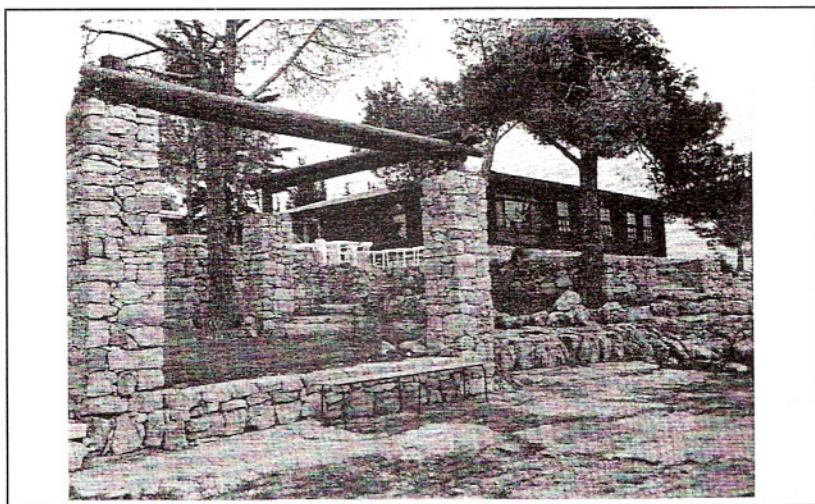
מושב יד-השמונה והתנ"ך: פינים וישראלים בהרי-יהודה

מאת: ד"ר גרשון נקאל

המושב השיתופי יד-השמונה ממוקם על אחת מפסגות הרי יהודה הצופה לעבר מישור החוף, על אם הדרך בין ירושלים לתל-אביב. בזמן התנ"ך היו באזור זה שלושה ישובים: "קריית יערים", "כפירה" ו"בארות", המוזכרים בספרי עזרא ונחמיה. בדרך אל המושב רואים את מסעדת "אלביס" בתחנת הדלק נווה-אילן, ומיד כשעוברים את צלחות הלוויין הבולטות של מרכז התקשורת "ג"ג - גלובוס גרופ", נכנסים למושב.

רקע כללי

האגודה השיתופית "יד-השמונה" נוסדה במרץ 1971 על-ידי נוצרים פרוטסטנטים אוהבי תנ"ך מפינלנד, והעלייה על הקרקע הייתה באביב 1974. השם "יד-השמונה" ניתן על ידי מייסדי היישוב לזכר שמונה פליטים יהודים שבשנת 1938 נמלטו מאוסטריה לפינלנד, אולם בנובמבר 1942 הוסגרו על-ידי הפינים לידי הגרמנים. בעת ההיא ממשלת הלסינקי שיתפה פעולה עם גרמניה הנאצית כדי לעמוד מול הרוסים ולקבל בחזרה את חבל קרֶלֶיָה, שהרוסים גזלו מהפינים ב"מלחמת החורף" של שנת 1939.

למרות העובדה שממשלת פינלנד סירבה למסור לידי הגרמנים את כל אזרחיה היהודים, עדיין רבץ על מצפונם של הפינים המעשה שנעשה בשטחם לשמונה היהודים מאוסטריה. לפיכך, בנובמבר שנת 2000 נחנכה בהלסינקי אנדרטה לזכר השמונה, בחסות הממשלה הפינית וראשי הכנסייה. באותו מעמד ובנוכחות נציגי הקהילה היהודית בפינלנד ביקש ראש הממשלה ליפונן את סליחת העם היהודי כולו.

שמונה הפליטים היהודים הגיעו לאושוויץ, ושבעה מהם הוצאו שם להורג. היחיד שניצל, ד"ר גיאורג קולמן, הגיע לארץ-ישראל, לאחר שאשתו ובנו התינוק נספו במחנה ההשמדה. הפינים מייסדי המושב רצו לכפר - בשם עמם - על מעשה הסגרת היהודים לנאצים, ובתרומתם לארץ הם ראו בקשת סליחה פומבית.

כמאמינים בהתגשמות נבואות המקרא, ביקשו הפינים לתרום את חלקם למפעל הציוני בארץ-ישראל. תוך כדי כך הם גם ביקשו לבטא את תודתם לאלוהי ישראל שבו הם מאמינים, ולעם ישראל, שדרכו בא המשיח לעולם.

מבחינה מוניציפלית כפוף היישוב למועצה האזורית מטה-יהודה, ושייך לתנועת האיחוד החקלאי. כיום מתגוררים ביד השמונה כ- 100 נפשות, מתוכם 30 חברים, 14 משפחות ו- 10 רווקים, והשאר הם ילדים ומתנדבים. כמה מהמייסדות המבוגרות, שהיוו את הגרעין הפיני הראשוני, עדיין נמצאות במקום. המתנדבים, שמתחלפים באופן תדיר, מגיעים למושב מרחבי העולם, אך לרוב מפינלנד. הם מתקבלים לאחר מיון קפדני, ועם חלקם נשמר קשר קרוב גם לאחר שחזרו לארצם. מתנדבים אלה נעשים במולדתם לשגרירי רצון-טוב למען ישראל.

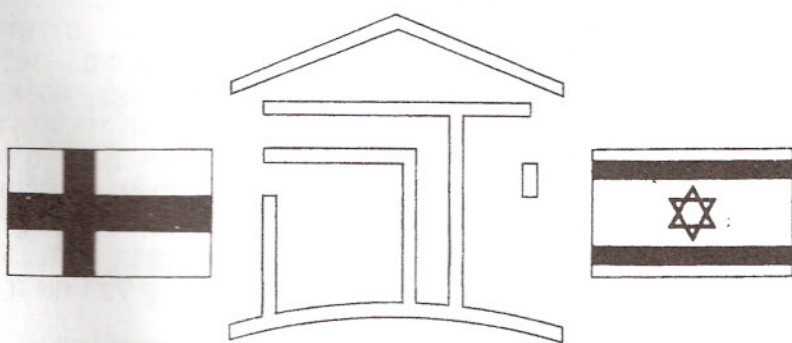
התארגנות בעקבות אמונה דתית

מאז שהדת הלוותרנית השתרשה בארצות סקנדינביה לפני כארבע מאות שנה, תפסו סיפורי הביבליאה - כתבי הקודש של התנ"ך והברית החדשה - מקום בעל השפעה רבה בתודעה הדתית של העמים הנורדיים. מגיל צעיר מאז, ואפילו בכפרים הנידחים ביותר, למדו ילדים את סיפורי המקרא אודות אלוהי ישראל, אודות היהודים שהם העם הנבחר ואודות ארץ-ישראל. שמות של מקומות רבים בארץ הקודש, כמו למשל בית לחם, נצרת וירושלים, היו מוכרים אף יותר מאשר שמות של אתרים בסביבתם המושלגת.

בשנת 1908 נוצרו בהלסינקי קשרי הידידות הממוסדים הראשונים בין פינים ליהודים, על בסיס התנדבותי ומתוך הזדהות רעיונית. בשנה זו הוקמה "אגודת ידידי ישראל", שמייסדה היה היהודי נפתלי רודניצקי (נולד באוקראינה ב- 1869 ומת בשבדיה ב- 1940). רודניצקי, שהיה ציוני נלהב ומאמין בישוע מנצרת, שם לו למטרה להפריך דעות קדומות אצל הנוצרים ביחסם ליהודים. תומכי הרעיון שלו התארגנו בתאים קהילתיים קטנים שהיו פזורים במרחבי פינלנד העצומים.

עד העשור של 1970 פעלה למעשה אגודת "ידידי ישראל" בשפה השבדית, ורוב פעולותיה בפינלנד התקיימו "על אש קטנה". מאז מתקיימות הפעילויות של אגודת הידידות בשפה הפינית, והן נמשכות ללא הפסקה עד היום. על סדר יומה של האגודה מופיעים הנושאים הבאים: הפצת מידע על התנ"ך, היהודים וישראל, קירוב לבבות בין יהודים לנוצרים וגיוס משאבים למדינה. בכנסיות רבות בפינלנד עדיין ניכרת ההשפעה של פעילות זו.

Jad - Hashmona

מסקנדינביה לארץ-ישראל

ככל שהתפתחה התנועה של שיבת היהודים לציון, ובמיוחד בתקופת המנדט הבריטי, הופנו יותר ויותר עיניים סקנדינביות לכיוון המתרחש בארץ-ישראל. בשנת 1949 ייסדו כהן הדת הנורווגי פר-פיי הנסן והמזרחן הפיני אַאֶפְּלִי סְאָרְסְלו את "אגודת כרמל", שסיסתמה עד היום היא "למען התנ"ך ולמען ישראל". מראשיה, ארגנה "אגודת כרמל" הרצאות וסמינרים אודות ישראל, וסיפקה חדשות מקומיות לכל העיתונות הסקנדינבית. מעניין לציין, כי מעל כל גיליונות 'Karmel' מודפס בעקיבות סמל יחיד במינו: מגן-דוד ובתוכו צלב. סמל זה אומץ על ידי רבים בסקנדינביה כסמל אישי.

הרעיון להקים קיבוץ של פנינים בישראל

כתוצאה מפעולות ההסברה של "אגודת כרמל", החלו בסוף העשור של 1950 לבקר בארץ קבוצות של תיירים פנינים. בשנת 1961 ביקרה לראשונה קבוצת צליינים פנינים בקיבוץ קריית-ענבים. התיירים הפנינים שמעו הרצאה על חיי הקיבוץ מאת שמואל נרדי, מי שהיה האחראי על בית ההארח בקריית-ענבים, והתלהבו מכך. הם שאלו אם גם לא-יהודים יכולים לבוא ולעבוד כמתנדבים בקיבוצו. נרדי ענה להם: "תשלחו לנו קבוצת נוער לעבוד אתנו שנה. אנחנו נלמד אותם עברית והם יוכלו לסייל בארץ, ואחר כך הם יכולים ללכת ולהקים קבוץ משלהם". הפנינים קלטו את הדברים כפשוטם והחלו לפעול.

באוגוסט 1962 הגיעה ארצה הקבוצה הראשונה של מתנדבים פנינים שמנתה 38 איש. הקבוצה הגיעה לחיפה על סיפונה של אוניית עולים ממרוקו ונקלטה בקיבוץ קריית-ענבים. במשך השנים באו קבוצות נוספות של מתנדבים בחסות "כרמל". משנת 1966 הגיעו מתנדבים פנינים גם לקיבוץ חניתה שבצפון. מהרגע הראשון שנפגשו המארחים והמתנדבים נוצרה ביניהם 'כימיה' של הערכה הדדית. הישראלים מצאו אנשי עבודה מוכשרים וישרים, והפנינים מצאו בית חם והרגישו שמילאו את ייעודם כציונים נוצרים.

המתנדבים מפילנד עבדו בקריית-ענבים בעיקר בשדה, ברפת, במטבח, במכבסה ובמתפרה. הם המשיכו ללמוד עברית, טיילו בארץ וארגנו לעצמם שעורי תנ"ך. בשלהי שנות השישים הגיעו קבוצות של אגודת "כרמל" גם לשני קבוצים נוספים: מעלה-החמישה וגבים בדרום.

בשנת 1964 הגיע לקריית-ענבים ספן ראול, שבא לקבוץ בעקבות חזון אישי, מבלי שהיה לו כל קשר עם אגודת "כרמל". ספן היה חקלאי בפילנד, ובקיבוץ דבק בו הכינוי "סאונה ספן", משום שהיה היחיד שידע כיצד לבנות את הסאונה ש"אגודת כרמל" שלחה במתנה לקריית-ענבים.

בקיץ 1968 יזם ספן בקריית-ענבים מפגש ראשון של 42 פנינים שכבר היו פזורים ברחבי הארץ, ושם עלה לראשונה הנושא של הקמת קיבוץ פניני. לדברי ספן, בפגישה זו "נורתה הירייה במרוץ מרתון ארוך". אולם רק במפגש נוסף, שהתקיים בשנת 1969 בקיבוץ גבים, התגבש הגרעין הסופי של הפנינים שרצו להשתקע בארץ ולהקים את יד-השמונה. לנגד עיניהם עמד המודל השיתופי של הקיבוצים הישראליים. הפנינים תכננו לאמץ מודל זה גם ביישוב שלהם, אם כי עדיין לא היה ברור איפה ימוקם היישוב. בזמנו הם חלמו על הנגב כביתם.

בראש החבורה הפינית ניצב ספן ראול, ומשלב זה והלאה הקבוצה פעלה באופן עצמאי. ספן היה איש-המעש והיה ה"מנוף" שדחף בכל כוחו להוציא את רעיון הקבוץ הפיני אל הפועל, והוא זה שגם היה בקשר עם הרשויות השונות, כשלצידו פעלו עוד ארבע מתנדבות פיניות, הבולטות בהן אֵנִה סוואמֶלָה והֵילָקָה מֶאֱנִינֶן.

בסוף שנת 1970 בדקו הפנינים כמה הצעות מ'מינהל מקרקעי ישראל' למקם את יישובם בפרוודור ירושלים. לאחר שנבחנו שתי אפשרויות - להקים את היישוב בסביבות צור-הדסה, או מערבית לנווה-אילן - נבחר לבסוף המקום הנוכחי של היישוב, על שטח של כ- 200 דונם. בשלב זה התעורר הצורך לגייס כספים עבור ההשקעות הראשונות.

מעשי המייסדים

בשנת 1971 מכר ספן את חוותו הפרטית בפילנד, ובכסף שקבל קנה חומרי בנייה, שהגיעו לנמל חיפה בקיץ אותה שנה. אולם עדיין לא נתקבלו כל האישורים הרשמיים לעלות על הקרקע ו"לכבוש את הגבעה". לפיכך פנו הפנינים לאנשי נווה-אילן, המושב השיתופי השכן שהיה אז בתהליכי הקמה, ובקשו מהם רשות להציב את הציוד שלהם על שטחם "רק לכמה חודשים", עד שיתברר מצבם. אנשי נווה-אילן, שבעצמם היו בראשית דרכם וחלקם עדיין התגורר במבשרת-ירושלים, קבלו את הפנינים בסבר פנים יפות.

למעשה תקופת ההמתנה בנווה-אילן התארכה למשך שלוש שנים, כשהפנינים ניהלו שגרת חיים בתנאים של מחנה ארעי, בדרך כלל ללא חשמל וללא מים חמים. פעם בשבוע הם הלכו לסאונה שבמעלה-החמישה. למרות שלא הייתה להם שום ודאות שאי פעם יקבלו את האישורים הנחוצים, הייתה לפינים אמונה שאלוהים מוביל אותם. תחושתם הייתה שעד שלא יקבלו תשובה סופית לכאן או לכאן, הם לא יוותרו על החזון שלהם. בינתיים הם רק יכלו להביט אל "הגבעה שלהם" מרחוק, או לבקר בה בשעות הפנאי.

ואמנם, האישורים הסופיים מטעם הוועדה להתיישבות כפרית הגיעו בקיץ 1973, ממש לפני מלחמת יום הכיפורים, כאשר שר החקלאות היה חיים גבתי בממשלת גולדה מאיר. עזרה נוספת התקבלה מהשר ישראל גלילי. באותם ימים חברי ארבעה קיבוצים - קריית ענבים, מעלה החמישה, חניתה וגבים - היו למעשה "הורים מאמצים" עבור המייסדים הפינים, עודדו אותם ועזרו להם רבות. אף ממועצת מטה-יהודה הם זכו לסיוע.

במשך כחצי שנה עסק הגרעין של שבעה אנשים (ספו, אשתו וחמש רווקות) שנמצא בנווה-אילן בפירוק הצריפים ובבנייתם מחדש ביד-השמונה, ובהכנת תשתיות בסיסיות. צריפים פשוטים אלה עדיין עומדים על תלם ומשמשים את חברי המושב למטרות שונות.

היהודים המשיחיים במושב

כבר בשנים הראשונות לקיום המושב הבינו המייסדים הפינים כי לא יוכלו להתקדם ולהתפתח אך ורק כישוב של סקנדינבים, לפיכך הם שאפו לקלוט ישראלים ולהפוך למושב ישראלי רגיל שיהיו בו גם פינים. ואכן בסתיו 1978 הגיע ליד-השמונה אלי בר-דוד (חיימוף), שהיה המתנדב הישראלי הראשון במושב, והפינים קבלו אותו בזרועות פתוחות. הוא בא ממשפחה של יהודים משיחיים ברמת-גן, לאחר שסיים שירות בצנחנים ובצבא הקבע. בעקבותיו באו למקום משפחות נוספות של יהודים משיחיים. למעשה הם שקבעו את אופיו העכשווי של היישוב כמרכז של יהודים משיחיים, כלומר יהודים המאמינים בתנ"ך ובברית החדשה כדבר האלוהים, וסביב אמונה זו התגבש המכנה המשותף הרוחני בינם לבין הפינים.

כיום רוב אוכלוסיית יד-השמונה מורכבת מישראלים שהם יהודים המאמינים בישוע כגואל אישי וכמשיח ישראל. באמונתם הם מדגישים שאין הם מתבוללים, ולכן בחיים המשותפים במושב נשמר הצביון היהודי. כך, למשל, הם מקיימים את טקס ברית-המילה על ידי מוהל מוסמך, וכולם במושב שומרים את השבת כיום מנוחה. כמו-כן אוכלים במושב אוכל כשר בלבד ושומרים את חגי ומועדי התנ"ך לאור הברית החדשה, על פי לוח-השנה העברי. בחג הפסח, למשל, עורכים סדר משותף, ובחול המועד מגישים בחדר האוכל רק מצות. ביום הכיפורים צמים ובחג הסוכות בונים סוכה.

חלק מחברי המושב היהודים נשואים לנשים מפילנד שקשרו את גורלן בעם-ישראל החי בארצו, על פי הדוגמה של רות המואבייה. שפת הדיבור היומיומית ביישוב היא עברית. אין בישוב שאיפה להקים בית-ספר פרטי, לכן ילדי המושב לומדים בבית הספר האזורי "עין-הרים" שבעין כרם ולאחר סיום חוק לימודיהם הם מתגייסים לצה"ל. היום חלק מהדור השני של הישראלים הראשונים חוזר לישוב. הם מקימים ביד-השמונה את ביתם וממשיכים את אורח החיים של הוריהם.

עבודה ופרנסה

שני ענפי הפרנסה העיקריים ביד-השמונה הם בית-ההארכה והנגריה. בתי התיירים הראשונים נבנו מאלמנטים של בטון שיוצקו במקום. מבנים פשוטים אלה, ברמה של אכסניה, עדיין בשימוש. מאוחר יותר נבנו חדרי הארחה חדשים מעץ אורן פיני, והם ברמה גבוהה. אורחים ישראלים מגיעים בדרך כלל עם משפחותיהם לסופי שבוע, מחפשים אוויר הרים ואווירה כפרית, ונהנים מנוף בראשית קרוב לירושלים.

היסודות שהונחו בנווה-אילן לנגרייה פינית התפתחו ביד-השמונה למפעל רהיטים משוכלל. לנגריית יד-השמונה יצא מוניטין של מפעל שמייצר ריהוט מעץ אורן מלא, בסגנון סקנדינבי כפרי ובאיכות גימור גבוהה.

חלק מאנשי יד-השמונה עובדים בעבודות שונות גם מחוץ לישוב. הניסיונות לקיים חקלאות במקום הם בכיוון של מטע זיתים וכוורות. הדבש מיצור מקומי נמכר בחנות המזכרות של המושב. המגמה היום היא לפתח חקלאות תיירותית מזדמנת.

הגן התנכי

בשנת 2000 נחנך ביד-השמונה גן תנכי ייחודי, בשיתוף פעולה עם אגודת "בית שלום" משווייץ ורשות העתיקות. על המדרון הצפון-מערבי של הגבעה נטעו כרמי גפנים וזיתים, וביניהם שוחזרה טכנולוגיה עתיקה של בית-בד לייצור שמן-זית וגתות לדריכת יין. באתר גם נטעו עצי תאנה ושקד, ובהקשרם מוזכרים סיפורי משלים וסמלים מקראיים.

בין הצמחים שבגן שוחזרו מבנים שונים: מגדל שלמך, מקווה טהרה, גורן ומערת קבורה. במערת הקבורה מוצגים סרקופגים מקוריים מימי בית שני. אתר בולט בגן התנכי הוא שיחזור של בית-כנסת גלילי מהתקופה הביזנטית, שהובא למושב מאזור טבריה. אבני הבזלת השחורות מזדקרות לעין על רקע האבן הירושלמית הבהירה.

בגן התנכי מוצגות גם אבני-ריחיים שונות להדגמת טחינה ידנית של גרגרי חיטה. כמו-כן מוצבות במקום אבני-מיל רומיות שמקורן בקיסריה ובעכו. בשני אוהלי בדואים שבאתר, ליד רחבה מוגבהת, מקיימים אירועים מיוחדים. במסגרת פיתוח הגן מתוכנן להקים עוד סדנאות למלאכה, כגון עבודות חומר וקדרות, ריקועי נחושת והטבעת מטבעות.

בגן התנכי גם דיר עיזים וחמורים, והוא פתוח למבקרים. סיורים מודרכים ניתנים רק בימי חול.

חיים בשכונות טובה

אנשי המושב חיים בשכונות טובה עם כל תושבי הסביבה, במיוחד עם אנשי נווה-אילן שאירחו בביתם את המייסדים הפינים. מאז ימי החלוצים של שני הישובים קיימת מסורת קבועה שפעם בשנה, ביום שבת בראשית כל חודש ינואר, מארחים אנשי יד-השמונה את אנשי נווה-אילן בקבלת פנים מיוחדת. במפגש הזה לא רק מעלים זיכרונות אלא גם משתפים אחד את השני בענייני דיומא. האורחים מנווה-אילן כבר מכירים את טעמו של הכיבוד המיוחד שמצפה להם, הכולל עוגיות פיניות מסורתיות.

על רקע העבודה המשותפת בתיירות באזור, קיימים גם קשרי עבודה מועילים עם בתי המלון של נווה-אילן, מעלה-החמישה, קריית-ענבים ושורש, ואף עם בית ההארח של אחיות סט. ג'וזף במנזר "ארון הברית" שבפאתי אבו-גוש.

קשרי שכונות טובים קיימים גם עם המוסלמים באבו-גוש, ואנשי יד-השמונה אף נעזרים בשירותי המדפאות של נווה-אילן ואבו-גוש. אפילו עם האוכלוסייה החרדית בישוב סלז-סטון (קריית יערים) הסמוך חיים בשכונות טובה. סניף "טיפת חלב" שבסלז-סטון משרת גם את האמהות ביד-השמונה, והחנויות שבמקום - הצרכנייה והכלבו - פתוחים בפני אוכלוסיית המושב. באזור זה "איש באמונתו יחיה".

המורשת הפינית

הסאונה היא "מוסד" פיני מסורתי שבעבר אף היה ידוע בפינלנד כ"פינת לידה" חמימה עבור נשים שכרעו ללדת. ימיה של הסאונה במושב כימי המושב עצמו, והיא נפרדת לאגף גברים ולאגף נשים.

אווידה פינית טיפוסית מורגשת ביד-השמונה במיוחד בחודש דצמבר, לקראת חג המולד. ידוע שחודשי החורף הארוכים בפינלנד חשוכים ומדכאים, ולכן המועד של חג המולד הוא אירוע מיוחד של שמחה. הפינים ביד-השמונה מקשטים כל שנה עץ חג מולד, וגם מכינים תבשילי חג מסורתיים לתאריך של 24-25 בדצמבר.

בערב חג המולד עורכים ילדי המושב הצגה מסורתית על הדמויות שקשורות להולדת המשיח. זהו למעשה החג העיקרי של הפינים, וגם היהודים המשיחיים במקום מציינים אירוע זה בזיקה להופעתו של ישוע המשיח לאור נבואות התנ"ך. כולם בישוב מדגישים שהם אינם רואים בעץ המקושט "עבודת אלילים של הגויים", אלא ביטוי חגיגי ופולקלוריסטי בלבד. כל שנה מגיעים למושב אורחים פינים וישראלים רבים לרגל אירוע זה.

מגיל צעיר, חלק מילדי המושב גם לומדים את השפה הפינית בשיעורים פרטיים מיוחדים. ידיעת השפה הפינית, הכוללת גם את הכתיב הנכון, מאפשרת לדור השני במקום להמשיך ולשמור על קשרים עם הפינים בצורה בלתי אמצעית. השליטה בשתי השפות, עברית ופינית, מאפשרת לבני דור ההמשך של המשפחות המעורבות לא רק לתקשר עם קרובי משפחתם בפינלנד, אלא גם מסייעת להם בענייני עבודה ועסקים.

גשר בין עולמות

חזונו הראשוני של המייסדים הפינים התממש ביד-השמונה. המקום מהווה גשר ייחודי בין פינלנד לישראל, בין יהודים ונוצרים. למעשה רוב התיירים הפינים שמגיעים לארץ רואים חובה לעצמם לבקר במושב שהוקם על-ידי אנשי "ארץ אלף האגמים". התיירים הפינים שמחים לקבל במושב עוגית-שמרים מסורתית שנקראת "פוללה", יחד עם קפה פיני, ומתייחסים למקום כגשר בין הנצרות ההיסטורית ליהודים. היישוב גם משמש יעד לביקורים רשמיים של אנשי ממשל בפינלנד, וכן ככתובת לפינים שמשרתים בארגון ה"אומות-המאוחדות".

חברי המושב וידידי יד-השמונה בפינלנד מוציאים-לאור רבעון קטן של המושב הכתוב בשפה הפינית. ברבעון מודפסות ידיעות ותמונות אודות המתרחש במושב. "עיתון" זה מופץ בין ידידים ומתעניינים בפינלנד, והוא מהווה חוליה נוספת לשמירת הקשר עם הפינים בארצם, ובמיוחד אמור לסייע ליצירת היכרות עם דור חדש שצמח בפינלנד ואינו מודע לחזון של המייסדים. הרבעון אף משמש כלי עזר להפצת מידע למתנדבים פוטנציאליים.

בנוסף לכך, ביום העצמאות הפיני, שחל ב-6 בדצמבר, נערך במושב כנס מיוחד, בדרך כלל בהשתתפות נציגי השגרירות הפינית בארץ. בהזדמנות זו לובשות חלק מהנשים הפיניות בגדים לאומיים. במושב נערכים גם אירועי תרבות מזדמנים, כמו למשל, ביקורי מקהלות וספורים לימודיים של תלמידי בתי-ספר מחו"ל, ביניהם נציגי "מועצות אזוריות תאומות".

יד-השמונה הוא גם אבן שואבת לביקורי סקרנים ממקומות שונים בארץ בעולם. כך, למשל, סטודנטים וחוקרים מגיעים ממכללות שונות, ואנשי תקשורת מחפשים סיפורים פיקנטיים ומצלמים את הנוף המרהיב.

סיכום

מושב יד-השמונה קם וקיים סביב חזון רוחני. המכנה המשותף העיקרי לפינים ולישראלים טמון בשילוב שבין אמונה אישית ועשייה קיבוצית, ששורשיהם נמצאים בתנ"ך ובברית החדשה. בחיי היום-יום, ממשיכים כל תושבי המושב - הישראלים, הפינים והמתנדבים - ליישם את הסיסמה שהמייסדים חרטו על דגלם: "באנו שלא על מנת לקבל בלבד, אלא גם לתת". אם המאפיינים הבולטים של הפינים שייסדו את מושב יד-השמונה היו שילוב מיוחד של רצון-ברזל, דבקות במטרה וכוח סבל, הרי שלמעשה גם המאפיינים המרכזיים של הישראלים שהצטרפו אליהם הם באותו הכיוון. אף לישראלים תכונות של עקשנות ו"חוצפה ישראלית" משלהם, וכמו לפינים, לישראלים דעה נחושה לתחזק ולפתח את עולמם הייחודי בישוב.

דומה שניתן לתאר את המפגש המיוחד שנוצר ב"יד השמונה" לאור הסמליות שנוצרה בבית הקברות הקטן של היישוב, שם טמונים שני אישים שפעלו במשך עשרות שנים, כל אחד בדרכו, להשרשת האהבה לתנ"ך ולברית החדשה בארץ: היהודי המשיחי חיים יוסף חיימוב (בר-דוד), והפיני הנוצרי קרל סייבנסט. שניהם האמינו כי המשכו הטבעי של התנ"ך נמצא בברית החדשה, וכי השילוב בין שני ספרים אלה איננו מורשת הגויים מאומות העולם, כי אם מורשתו הרוחנית של עם ישראל.

ביד-השמונה קיימת מציאות יוצאת דופן. במציאות זו, המפגש של אמונה ותרבויות בין היהודים והישראלים מחד גיסא, לבין הפינים מאידך גיסא, לא הצמיח במקום תופעה של סקנדינביזציה של הישראלים. למעשה ההפך הוא שקרה: קיימת במקום מגמה ברורה של ישראליות של הפינים. תקוות התושבים היא שמצב זה יימשך גם בעתיד.

תודתי נתונה לאנשי סאומקלה, להילקה מאינן, ולש'ייה קאלו - על עזרתן באיסוף המקורות.

© 2001. כל הזכויות שמורות לגרשון נקאל.